

Gazdaság- és társadalomtörténet Irányzatok és módszerek

kedd, 14:00–15:30, főépület 316. terem

BTPTR1521

DEBRECENI EGYETEM, BTK, TÖRTÉNELMI ÉS NÉPRAJZI DOKTORI ISKOLA

<http://btkphd.unideb.hu/multi2.html>

szilagyi.zsolt@arts.unideb.hu

<https://www.gistory.hu>

+36 52 512 900 mellék 22135

TEMA TIKA

ALKALOM	TÉMA
1. 09.09.	Történetelmélet és társadalomtörténet, társadalomtudományos paradigmák, társadalomtörténet-írás és periodizáció, a társadalomtörténet lehetséges értelmezései
2. 09.23.	Strukturalista társadalomtörténet, történeti tapasztalat (ágencia), a makroszint és a mikroszint megközelítési lehetőségei (a paraszti társadalom példáján)
3. 10.07.	Kis jégkorszak a Kárpát-medencében. Stabil klíma, növekvő népesség.
4. 11.04.	Kontinentális gabonakereskedelem a 18–19. században. Ciklikus gabonaár, övezetes árrendszer. Informális kereskedelmi hálózat – korai integráció
5. 11.18.	Piacközpontosodás és a piacközponthálózat területi egyenlőtlenségei. A piacközpontok megközelíthetősége: úthálózatrekonstrukció és időtávolságmodellezés
6. 12.02.	A fejlettség több évszázados (<i>longue durée</i>) területi egyenlőtlenségeinek domborzati adatvizualizációja a Kárpát-medencében a 13–20. század között; valamint az életszínvonal és az életminőség területi különbségeinek modellezési lehetőségei Magyarországon a 20. század első felében

Debrecen, 2025. szeptember–december

Szilágyi Zsolt, PhD
egyetemi docens

A KURZUS LEÍRÁSA

Társadalomtörténet · Az előadások alkalmával a hallgatók rövid betekintést kapnak a történetírás elméletébe, megismerkednek a társadalomtudományos paradigmák változásával (modernizációs, elmaradottsági, függőségi elmélet), a magyar társadalomtörténet-írás 20. századi történetével. Átfogó képet kapnak a társadalomszerkezeti megközelítésekről (Concha, Erdei, Hajnal, Szabó, Szekfű stb.), a társadalomtörténet-írás meghatározó aldiszciplínájáról, a várostörténetről. Megismerkednek az ágensközpontú társadalomtörténet-írással (Benda, Gyáni, Kövér), néhány komparatív és kvantitatív módszerrel, a modern gazdaság- és társadalomtörténet adatelemzési és adatvizualizációs térinformatikai (GIS) lehetőségeivel (*MTA BTK Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport*).

Gazdaságtörténet · Az előadás(ok) témája a magyar mezőgazdaság vitás kérdéseinek (1720–1940) keresztül bemutatni a különféle megközelítési módokat, módszereket, a vizsgálati problémákat, a léptékeket. Mindezt egy komparatív keretbe ágyazva (mennyire problémák a magyar problémák

másutt, hogyan vizsgálják ezeket máshol, miben különbözik a szomszéd országok agrártörténete – adottságaiban és historiográfiájában egyaránt, hogyan hat a mindenkori politika a korábbi rendszerek értékelésére). Az óra során megismerhetjük, a komparatív, a *longue durée*, a kliometrikus és regionális történeti statisztikai, ökológiai-környezettörténeti módszereket, a marxista, pozitivist, challenge-response, centrum-periféria, stb. irányzatokat, a magyar agrártörténet-írás szemléletformáló nagy alakjait. Az óra második felében (a második alkalommal) konkrét problémákat nézünk meg friss szakirodalmon keresztül, úgymint a termelés kvantifikálhatósága, a társadalmi rétegek közötti és területi megoszlása, a nagybirtok–kisbirtok termelékenységének kérdése és a mögötte lévő politikai viták, a mezőgazdaság szerepe a tőketöbblet előállításában, a mezőgazdaság termelékenysége más szektorokkal összevetve, stb.

Számonkérés • A félév során a hallgatók eldönthetik, hogy vagy egy olyan kéziratot készítenek a fenti tematikához illeszkedően, amely a készülő értekezésük témájához kapcsolódik; vagy e tematikában alább ajánlott művek közül egyet kiválasztva, arról tudományos, kritikai igényű recenziót írnak. Mindkét esetben a kézirat terjedelme minimum fél ív (20 ezer leütés), MsWord alapbeállítással, a Korall c. folyóirat hivatkozási és jegyzetelési formátumát alkalmazva (online – <http://www.korall.org/szerzoinkek>). A kéziratok leadási határideje: 2024. december 6. Az elkészült anyagot elektronikus formában kérjük elküldeni a jelen tematika fejlécében feltüntetett ímélcímre.

AJÁNLOTT IRODALOM

Társadalomtörténet

BÁCSKAI Vera: *Városok Magyarországon az iparosodás előtt*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.

BÁCSKAI Vera–NAGY Lajos: *Piackörzetek, piac-központok és városok Magyarországon 1828-ban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.

BELUSZKY Pál–GYÖRI Róbert: *Magyar városhálózat a 20. század elején*. (Dialóg Campus Szakkönyvek.) Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005.

BENDA Gyula: *Zsellérből polgár – társadalmi változás egy dunántúli kisvárosban. Keszthely társadalma, 1740–1849*. (Sajtó alá rendezte és szerkesztette: FENYVES Katalin és SZIJÁRTÓ M. István.) L'Harmattan, Budapest, 2008. (Mikrotörténelem 3.)

CSÍKI Tamás–HALMOS Károly–TÓTH Árpád: *A magyar társadalomtörténet-írás története a kezdetektől napjainkig*. In *Bevezetés a társadalomtörténetbe. Hagyományok, irányzatok, módszerek*. Szerk. BÓDY Zsombor, Ö. KOVÁCS József. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 208–240.

ERDEI Ferenc: *A magyar társadalom a két háború között I. Valóság* 19, 1976: 4, 23–53.

ERDEI Ferenc: *A magyar társadalom a két háború között II. Valóság* 19, 1976: 5, 36–58.

ERŐS Vilmos: *Modern historiográfia. Az újkori történetírás egy története*. Ráció Kiadó, Budapest, 2015.

FARAGÓ Tamás: *Az 1851–1910 közötti időszak vándorlástörténetének újragondolása, különös tekintettel a nemzetközi vándormozgalmakra*. In *Mozgás és Átalakulás. A migráció és a társadalmi mobilitás történeti változásai és összefüggései. A Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület 2016. évi, gödöllői konferenciájának tanulmánykötete*. Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület, Budapest, 2018, 9–46.

GYÁNI Gábor: *Az elveszített múlt. A tapasztalat mint emlékezet és történelem*. Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2010.

GYÁNI Gábor: *Budapest – túl jón és rosszon. A nagyvárosi múlt mint tapasztalat*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2008.

GYÁNI Gábor: *Érvek a kettős struktúra elmélete ellen*. Korall 3–4, 2001: Tavas–Nyár, 221–231.

GYÁNI Gábor: *Hétköznapi Budapest. Nagyvárosi élet a századfordulón*. Városháza, Budapest, 1995. (A város arcai)

GYÁNI Gábor: *Történetelmélet és társadalomtörténet*. In: *Bevezetés a társadalomtörténetbe. Hagyományok, irányzatok, módszerek*. Szerk. BÓDY Zsombor, Ö. KOVÁCS József. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 11–53.

HAJNAL István: *Az osztálytársadalom*. In: *Az új Magyarország. Magyar Művelődéstörténet. V. kötet*. Szerk. Domanovszky Sándor. Magyar Történelmi Társulat, é. h. n. [1942] 163–200.

HANÁK Péter: *A kert és a műhely*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1988. (Közös dolgaink)

HANÁK Péter: *Társadalmi struktúrák a 19. századi Közép-Európában. Történelmi Szemle* 39, 1997: 2, 159–177.

KATUS László: *A demográfiai átmenet kérdései Magyarországon a 19. században. Történelmi Szemle* 23, 1980: 2, 270–288.

KÓSA János: *Magyar rendiség és osztálytársadalom. Magyarságtudomány* 1. (1942. 3. – Október) 350–391.

KÖVÉR György: *A tiszai dráma. Társadalomtörténeti látószögek*. Osiris Kiadó, Budapest, 2011.

KÖVÉR György: *Biográfia és társadalomtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2014.

KÖVÉR György: *Értelmezési keretek*. In GYÁNI Gábor–KÖVÉR György: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002, 11–37.

MAKKAI László: A magyar városfejlődés történetének vázlata. In *Vidéki városaink*. Szerk. BORSOS József. Budapest 1961, 25–75.

PRADOS DE LA ESCOSURA, Leandro: *World Human Development: 1870–2007. Review of Income and Wealth* 61, 2015: 2, 220–247.

SZEKFÜ Gyula: Három nemzedék. Egy hanyatló kor története. „Élet” Irodalmi és Nyomda R. T., Budapest, 1920, 270–286.

SZILÁGYI Zsolt: Az életminőség területi különbségeinek változása Magyarországon a 20. század első harmadában. In *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon: módszerek és megközelítések*. Szerk. DEMETER Gábor, SZULOVSKY János. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék, Budapest–Debrecen 2018, 255–334.

TIMÁR Lajos: *Vidéki városalakók. Debrecen társadalmá 1920–1944*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1993. (Mikrotörténelem 6.)

TOMKA Béla: *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Osiris Kiadó, Budapest, 2009, 13–23.

Gazdaságtörténet

BERLÁSZ Jenő – egy tetszőleges tanulmány.

CZETTLER Jenő: Mezőgazdaság és szociális kérdés. Tanulmányok és parlamenti beszédek. Századvég Kiadó, Akadémiai Kiadó, „A Jászságért” Alapítvány, Püski Kiadó, Bp. 1995.

EDDIE, Scott M.: Ami köztudott az igaz is? Bevezetés a klometrikus történetírás gondolkodásmódjába. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1996, 9–29.

FÜR Lajos: *A csákvári uradalom a tőkés gazdálkodás útján, 1870–1914*. Mezőgazdasági Múzeum, Bp. 1969. – vagy bármely tetszőleges uradalomtörténeti munka Domanovszky Sándortól kezdve a historiográfiai értékelésig, Kövér György akadémiai székfoglalójáig.

GLÓSZ József: A gabonakereskedelem feltételrendszere Magyarországon a 19. század első felében. A hiány és a felesleg területi mérlege. *Aetas* 24, 2009: 4, 16–32.

GLÓSZ, József: A birtokviszonyok hatása Magyarországon a 19. század első felében. In *Eszmé, forradalmak, háborúk*. Vadász Sándor 80 éves. Szerk. Háda Béla. ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Bp. 2010.

GUNST Pétertől bármilyen agrártörténeti mű.

HORVÁTH Gergely Krisztián: *Bécs vonzásában. Az agrárpiacosodás feltételrendszere Moson vármegyében*. Balassi, Bp. 2013. (bevezető)

JOHN Komlos: *Az Osztrák–Magyar Monarchia mint közös piac*. Maecenas, Bp. 1990, 5–28.

KAPOSI Zoltán: Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000. Dialóg Campus, Bp.–Pécs, 2010.

KAPOSI Zoltán: A vrászlói uradalom kialakulása a XVIII–XIX. században. *Agrártörténeti Szemle*. – 31. 1989: 1–4, 183–198

KATUS László: A mezőgazdaság tőkés fejlődésének főbb vonásai az Osztrák–Magyar Monarchia délszláv területein. *Történelmi Szemle*, 1959: 3–4. 354–404.

KERÉK Mihály: *A magyar földkérdés*. MEFHOSZ könyvkiadó, Bp. 1939. (Második rész)

MÓRICZ Miklós – egy tetszőleges tanulmány.

NAGY Mariann: *A magyar mezőgazdaság regionális szerkezete a 20. század elején*. Gondolat, Bp. 2003, 1–26.

OROSZ István: Szerkezeti változások a magyar mezőgazdaságban. MTA Történettudományi Intézet, Bp. 1988. (vagy bármely egyéb)

PINKE Zsolt: Modernization and decline: an eco-historical perspective on regulation of the Tisza Valley, Hungary. *Journal of Historical Geography* 45, 2014, 92–105.

SCHULZE, Max-Stephan: Patterns of growth and stagnation in the late nineteenth century. Habsburg economy. *European review of economic history* 4, 2000: 3, 311–340.

Egyéb (elődök, források és társtudományok)

ACSÁDY Ignác: *A magyar jobbágyság története*. Második kiadás. Faust Imre kiadása, Bp. 1944.

ifj. BARTA János: „Ha Zemplin vármegyét az útas vizsgálja...”. 1-2. kötet. DE Történelmi Intézet, Debrecen, 2009–2015.

FARAGÓ Tamás: Gondolatok az 1715–20. évi országos adóösszeírás népesség és társadalomtörténeti célú felhasználásáról. In *Tanulmányok Dányi Dezső 75. születésnapjára*. Szerk. VISI LAKATOS Mária. KSH Könyvtár, Bp. 1996.

FÉNYES Elek: Magyar országának s a kapcsolt részeknek leírása statisztikai és geographiai tekintetben... 1836–1840, Pest.

GALGÓCZI Károly: Magyarország a szerb vajdaság és a temesi bánság mezőgazdasági statisztikája. Pest, 1855.

GYIMESI Sándor: *Utunk Európába. A magyar és az európai gazdaság viszonya a honfoglalástól a 20. század elejéig*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1994.

KOLOSSA Tibor – PUSKÁS Julianna: Magyarország 100 kh-on felüli birtokterületének struktúrája tulajdonostípusok és bérleti rendszer szerint 1911-ben. *Agrártörténeti Szemle* 20, 1978, 444–480.

Mária Terézia korabeli 9 kérdőpontos felvételezés (egy tetszőleges, kiadott forrás)

SÁNDOR Pál: *Parasztágunk a Habsburg önkényuralom korszakában 1849–1867*. Művelt Nép Könyvkiadó, Bp. 1952. vagy Uő: *A birtokrendezési periratok*. Akadémiai, Bp. 1973.

SZABÓ István – egy tetszőleges tanulmány.

TAKÁCS Péter, PAPP Klára, vagy UDVARI István által kiadott jobbágyvallomások (Zemplén, Bihar)

* * *